

Vore Landboforhold,

et Tilbageblik og Fremblik, med særligt Hensyn til Markarbejderens
Kaar og Stilling for Tiden.

Af F. Krebs.

II.

Saaledes som Forholdet er for Tiden, deltager Massen af Husmændene med Indsiderne i Daglejerarbejdet. Men, vil man indvende, vi have jo dog ikke for mange Arbejdere, og naar det er Tilfældet, saa er der næppe nogen Grund til at nære Frygt eller Betænkelighed ved den nuværende Tilstand. Denne Indvending er imidlertid vist ikke holdbar. Man maa nemlig vogte sig for at opstille sin Beregning i Henhold til, hvad man kan se i enkelte Aar eller Perioder, der nærmest ere at betragte som Undtagelser fra det Almindelige. For Øjeblikket*) synes der overalt at være en følelig Mangel paa Arbejdskraft, navnlig af den egentlige Daglejerklasser. Det synes saa, men i Virkeligheden er det ikke saa. Enhver, der af egen Erfaring véd, hvad der i andre Lande kræves af en Arbejder, maa indrømme, at vore Arbejdere næppe vilde kunne gjøre Fyldest der. Naar undtages det egentlige Markarbejde paa Aarets travle Tider, tage vore Arbejdere det i det Hele alt for let med deres Arbejde. Man spiller

*) Foraaret 1873.

Vore Landboforhold,

et Tilbageblik og Fremblik, med særligt Hensyn til Markarbejderens
Kaar og Stilling for Tiden.

Af F. Krebs.

II.

Saaledes som Forholdet er for Tiden, deltager Massen af Husmændene med Indsiderne i Daglejerarbejdet. Men, vil man indvende, vi have jo dog ikke for mange Arbejdere, og naar det er Tilfældet, saa er der næppe nogen Grund til at nære Frygt eller Betænkelighed ved den nuværende Tilstand. Denne Indvending er imidlertid vist ikke holdbar. Man maa nemlig vogte sig for at opstille sin Beregning i Henhold til, hvad man kan se i enkelte Aar eller Perioder, der nærmest ere at betragte som Undtagelser fra det Almindelige. For Øjeblikket*) synes der overalt at være en følelig Mangel paa Arbejdskraft, navnlig af den egentlige Daglejerklasser. Det synes saa, men i Virkeligheden er det ikke saa. Enhver, der af egen Erfaring véd, hvad der i andre Lande kræves af en Arbejder, maa indrømme, at vore Arbejdere næppe vilde kunne gjøre Fyldest der. Naar undtages det egentlige Markarbejde paa Aarets travle Tider, tage vore Arbejdere det i det Hele alt for let med deres Arbejde. Man spiller

*) Foraaret 1873.

Tiden med hyppige og langvarige Maaltider og arbejder Resten af Tiden med træg Langsomhed. Men drives Arbejdet under almindelige Forhold alt for slapt, saa tiltager denne træge Slaphed og Langsomhed i de saakaldte gode Aar i en næsten utrolig Grad. Vore Arbejdere mærke snart, at de ere uundværlige, at der Ingen er tilovers, og at man maa tage dem med Alle som En, de Ringeste med de Bedste. Paa samme Tid som Arbejds-lønnen stiger, bliver Arbejdsdagen kortere, i alle Tilfælde leveres der mindre Arbejde. De føle denne Uundværlighed og benytte sig deraf. I deres Kortsynethed tro de nu, at saadan vil det vedblive for bestandigt, og man gifter sig og begynder Familieliv under denne temmelig falske Forudsætning. Vi have nu netop en af disse, tilsyneladende saa gyldne Perioder med høj Dagløn og forholdsvis let Arbejde; vi kjende den fra tidligere Tider. De Aar, der gik nærmest forud for 1857, ligne den nuværende Tid i en paafaldende Grad. Hvad var det da, som den Gang ligesom nu toge alle Kræfter i Beslag og navnlig satte saa mange Haandværkere, Værtshusholdere og særlig saa mange Daglejere i Bevægelse og skaffede dem en vellønnet, ikke anstrængende Virksomhed? Den Periodicitet, som karakteriserer hele Livet, træder altid stærkest frem i det kommercielle og industrielle Liv, hvor og naar en Befolkning har indladt sig paa den store Handel og de store Foretagender. Afsnittene imellem de enkelte Perioder dannes af de store kommercielle og industrielle Kriser, der indfinde sig med en i selve Forholdene begrundet Uundgaaelighed, og desto værre synes det, at Perioderne blive kortere og kortere. Forud med Bestemthed at sige, naar den knusende Katastrofe vil komme, lader sig vel ikke gjøre; thi ganske tilfældige Verdens-

begivenheder — en slet eller god Høst, en uventet Krig eller en ligesaa uventet Fred eller blot Frygten herfor — kan snart fremskynde den, snart forhale den; men man føler dog altid nogen Tid i Forvejen, at den Grund, hvorpaa man gaar, er usikker og faar en ængstelig bølgeagtig Bevægelse. Et ikke ganske ligegyldigt Varsel har man deri, at alle Samfundets Kræfter ere tagne i Beslag lige til det Yderste. Naar det er Tilfældet, naar navnlig Samfundets raa Arbejdskraft er tagen i Brug til sidste Mand, stiger Daglønnen og med den alle Priser, navnlig paa Livets første Fornødenheder. Saa holder ingen Beregning Stik. Ældre Foretagender, der ere grundlagte under ganske andre Forudsætninger trues stærkt, naar de ikke høre til dem, der kunne forhøje deres Frembringelsers Salgspris; men de maa lige fuldt holde Trop og følge med, det koste, hvad det vil. Paa den anden Side vakle ogsaa alle disse Kæmpeforetagender, som ere begyndte i Haab om en gylden Høst og som egentlig ere Skyld i Katastrofen. De ere blevne til, ikke fordi der just var Trang til slige Foretagender, men fordi man mente, at man burde benytte Stemningen, Befolkningens feberagtige Tilstand, til at grundlægge ny Foretagender paa Basis af imaginære Kapitaler og lige saa imaginære Kræfter. Den Ene drives frem af den Anden; Ingen tør blive tilbage, og da det kniber paa honette Midler, tyr man til de uhonette, og Svindelen hører med til Dagens Orden.

Man kunde maaske mene, at disse Forhold ikke vedkomme Markarbejdernes Stilling; men det gjøre de dog, som da overhovedet Alt, hvad der paavirker et Samfund stærkt, ogsaa føles og mærkes af saa godt som Alle i dette Samfund. Det vil maaske blive tydeligere, naar man betragter en slig kommerciel Periode noget nærmere. I

det Øjeblik Katastrofen eller Krisen indfinder sig, lammes Samfundet i samme Grad, som det har deltaget i den hele forangaende Bevægelse. Ikkun nogle ganske Faa, som have kunnet holde sig udenfor Bevægelsen og som virkelig have holdt sig udenfor den, staa uberørte af den, og have i saa Tilfælde ikke alene ikke Tab, men undertiden endogsaa Fordel af den indtraadte Forandring, idet alle Priser gaa tilbage til et mere normalt Standpunkt. Men det er altid kun et ringere Mindretal, der saaledes holdes ganske uberørt af Katastrofen. I det første Øjeblik lammes som sagt Samfundet i større eller mindre Udstrækning. Livet gaar vel tilsyneladende sin sædvanlige Gang; thi Alle skulle jo spise, drikke, have Bolig, Klæder o. s. v. lige saa godt Dagen efter som Dagen før Katastrofen. Men alle større Forretninger og Foretagender staa for en Stund stille, nogle blot for at se sig om, indskrænke sig, kort sagt summe sig, før de atter sætte sig i Bevægelse, men da med meget formindsket Kraft og Fart; andre derimod for bestandigt. Nogle forsvinde som sagt ganske fra Skuepladsen, medens Alle mere eller mindre indskrænke sig. Den første og nærmeste Følge af disse Standsninger og Indskrænkninger er, at næsten samtlige mindre Næringsdrivende saa at sige i alle Retninger ogsaa maa dels indskrænke sig, dels ganske standse med deres Virksomhed, hvad igjen medfører, at utallige Daglejere komme til at staa ledige paa Torvet, medens Resten maa tage til Takke med en betydelig nedsat Dagløn. Kjøbstaden, som under den stærke Bevægelse har trukket al den Arbejdskraft, den kunde, fra Landet, faar nu et Overskud af Arbejdere, hvoraf vel nogle vende tilbage til Hjemstavnene, hvor der heller ikke er Brug for dem; de Fleste blive imidlertid, hvor de ere.

Faa Dage forinden kunde man ikke opdrive det tilstrækkelige Antal Daglejere, nu er der en sørgelig Overflødhed. Alle eller dog den større Del af Befolkningen føler en Tidlang Nødvendigheden af Indskrænkning og Tarvelighed. Før kunde Intet være fint og godt nok; nu maa man, i det Mindste for en Tid, ophøre med at købe Nyt, og se at hjælpe sig med det Gamle saa længe som mulig. De rede Penge ere vel ikke forsvundne; men de skjule sig, skjule sig saa godt, at selv de bedste — de aller fineste — Værdipapirer i det Mindste for en Tid blive værdiløse. Den overanstrengte Kredit har veget Pladsen for en almindelig Kreditløshed. Men lidt efter lidt vender den skræmmede Kredit tilbage, først langsomt, saa hurtigere. De ældre Huse og Forretninger, som heldig have redet Stormen af, tage atter fat og ny Kræfter træde op paa Skuepladsen. Samfundet besidder en heldig eller uheldig Glemsomhed, og næppe ere nogle faa Aar gaaede, saa har man, som det synes, ganske forvundet sin Sorg, og, hvad der i alle Tilfælde ikke er saa heldigt, man har ogsaa forglemt den Advarsel, den indeholdt. Samfundets Bevægelsehastighed tager nu atter til, og Krediten staar den bi. Man bliver dristigere og dristigere, og Mange se deres Dristighed lønnet med Held. Dette Held lokker Andre, og man begynder det gamle dumdristige Spil. Det er vel egentlig disse dristige Lykkeriddere paa Handelens og Industriens Omraade, som gjøre mest Fortræd, og gjøre det i samme Grad, som de have Held med sig. Mod Slutningen af Perioden vil man altid træffe ikke saa Faa, som ved heldige Spekulationer uden særlig Begavelse eller Dygtighed have svunget sig op fra meget smaa Kaar til stor Formue eller i alle Tilfælde til store Indtægter. I en Tidsalder,

hvis mest fremtrædende Træk er Aktieforetagender og Børsspil, bliver naturligvis Heldet den Egenskab, som sættes højst, og for hvilken Kundskaber, Dygtighed, god Herkomst og Dannelse aldeles maa træde i Baggrunden. Og i samme Grad som den Heldige er blottet for solidere og ædlere Egenskaber, maa han søge at gjøre sig gjældende ved Udbyttet af den Egenskab, han besidder. Han maa glimre ved sit Guld, og for at det kan ske, maa han fremvise det for Verden paa alle mulige Maader. Det er i Virkeligheden ogsaa *les nouveaux riches* med deres Damer af Demimonden, som gaa i Spidsen for den meningsløse Pragt og Luxus, som nu gjør sig gjældende i Bolig, Bohave, Klæder, Tjenerskab, Ekvipager, Dineer, Soireer og Baller. Desto være lade de ældre velhavende Familier sig af disse pragtsyge Parvener tvinge ud over den Grænse, de hidtil have anset for den passende, og efterhaanden rives Alle, Mange imod deres Villie, afsted af Strømmen. Lige fra Øverst til Nederst antager nu det materielle Liv større og kostbarere Former, og Alle berømmes eller fordømmes, alt eftersom de vise, at de have Raad til at bo godt, spise godt, ligge godt, klæde sig smukt o. s. v. Der er imidlertid atter en Side af Udskøjelsen, som mere end de andre imod Slutningen af Perioden truer Samfundet med Fare. De ovennævnte *nouveaux riches* maa, saasnart de formaa det, vise Verden, hvor store, det vil sige, hvor rige de ere, ved at leje eller opføre kostbare Boliger. Med dem til Exempel følge nu de Andre mere eller mindre med, og overalt skal der nu bygges og ombygges. Den ny, ombyggede eller nydekorerede Lejlighed skal nu ogsaa monteres og efter en større Maalestok. Men det er dog især Byggeriet, der kommer til at svie til Samfundet. De vældige

Bygninger til de kæmpemæssige Foretagender, som man er i Færd med, de mange ny Jærnbaner o. s. v. o. s. v. have allerede sat uforholdsmæssig mange Kræfter i Bevægelse; men nu kommer Opførelsen af de utallige private Boliger til, og Mangelen paa Arbejdskraft bliver for Alvor følelig. Byggeriet trækker altid stærke Vexler paa Samfundet i samme Grad, som den enkelte Slægt paatager sig det Byggearbejde, som fornuftigvis burde være fordelt over flere Slægtled. Der er intet Arbejde, der saaledes som Nybygning sætter forholdsvis saa mange Kræfter i Bevægelse. Det er derfor ganske almindelig, at disse kommercielle og industrielle Perioder, der gjerne kulminere med et almindeligt Byggeraseri, slutte med at trække Arbejdskraftens sidste Reserver frem og dog spørge efter flere Arbejdere. Paa samme Tid bliver Markedet utilstrækkeligt til at levere de fornødne Byggematerialier, og navnlig stige Sten og Tømmer utrolig i Pris.*)

I Sammenligning med Handel og Industri bevæger Agerbruget sig baade roligere og langsommere fremad. Her kan man ikke gjøre store Spring; men ganske kan det dog ikke undgaas at blive trukket med ind i Bevægelsen, naar ellers ikke særdeles ugunstige Aar forhindre det. Er Høsten derimod god og Priserne tilfredsstillende, rives ogsaa Landbruget paa sin Vis med. Under det stærke Røre kan, navnlig i et agerbrugende Land som Danmark, Handelsmanden ikke hurtig nok faa fat i Agerbrugets Frembringelser. Man kappes om at købe dem op og overbyde hinanden, og det er derfor ikke til at undres over, at Priserne af og til blive saa høje, at vedkommende Handelsmand ikkun kan sælge med Tab, hvad

*) Dette er skrevet et Par Maaneder for Wienerkrisen.

altid lettest sker, naar Spekulationen har naat en vis Højde, og man gaar til den yderste Grænse af hvad der kan og bør voves. Ganske vist er man her i Landet afhængig af Verdensmarkedets Tilstand, men det forhindrer ikke, at en sygelig forceret Spekulation i sin Hidsighed til en vis Grad kan glemme dette Hensyn og gjøre Regning paa Chancer og Tilfældigheder, som ingen besindig Handelsmand har Lov til at bygge sin Beregning paa; ikke at tale om, at der i en saadan Periode altid findes en Del Spekulanter, som mene, at de maa lade staa til, alene for at trække Tiden ud saa længe som mulig, inden det knusende Slag kommer. Enhver kan sige sig selv, at Priserne altid — uden Hensyn til Verdensmarkedet — maa stige en Del i en saadan Periode, da Alle gjerne ville købe, fremfor i en Tid, i hvilken enhver Handlende betænker sig, vrager og prutter, for maa-ske tilsidst at vise Tilbyderne fra sig. Verdensmarkedets Standpunkt er en Hovedfaktor, men lige saa vist er det, at Handelsstandens momentane Stemning, der snart kan stige til dumdristig Forvovenhed og snart kan synke til forsagt Ængstelighed, er en anden Faktor, naar der er Tale om Priserne paa et Lands Frembringelser, og at den sidstnævnte Faktor kan bidrage til at forhøje og formindske Priserne adskillige Procent.

En slig gylden Tid gjør ogsaa Landmanden dristig. Han indlader sig paa Foretagender, som han under en roligere Stemning vilde udsætte. Han afslutter Handler og Overenskomster, som kun ville svare Regning, dersom denne gyldne Tid holder sig for mange Aar, men som et eneste ugunstigt Aar kan gjøre ødelæggende. Jorden betales med den højeste Pris; thi ogsaa for Landmanden aabner der sig en udstrakt Kredit. Har Manden rede

Penge liggende, vil han maaske til en Afvexling forsøge sig paa Aktiemarkedet, som nu ogsaa har aabnet sig for ham. Man bygger selv og er ikke uvillig til i denne gode Tid at give sit Minde til, at Sognet faar en ny Skole eller en Fattiggaard. Den ene Privatmand, det ene Sogn trækker den anden Privatmand, det andet Sogn med sig. Man bruger alle de Arbejdsfolk, man kan samle; men da Kjøbstaden altid giver en højere Dagløn, og det der er lettere at faa Bolig, drage Daglejerne skarevis til Byerne. Denne Udvandring er det især, som paavirker Markarbejdernes Stilling og gjør den gunstigere; thi ved Hjælp af den bliver ogsaa Daglejeren paa Landet i Stand til at gjøre sig kostbar og stille Betingelser. Men det følger af sig selv, at Arbejdsherren paa Landet, navnlig naar Talen er om de almindelige Markarbejder, er mindre tilbøjelig til at give efter i dette Punkt, og han gjør det i alle Tilfælde langsomt og kun i det Smaa. Det vilde ogsaa være uheldigt, om Landets Hovedarbejde, Jordens Dyrkning, pludselig og stærkt steg i Pris, hvad jo vilde forrykke Landets hele økonomiske Standpunkt. En Forhøjelse af Daglønnen taales selvfølgelig langt bedre ved forbigaaende Arbejder, som ikke idelig gjentage sig og som nærmest skyldes de formentlige gode Tider. Det ligger nær at spørge, hvorledes Landbruget kan beholde sine Arbejdere uden væsentlig at forhøje sin Dagløn, naar denne stiger rundt omkring, navnlig i Kjøbstæderne. Dertil er der flere Aarsager. Kjærnen af vor Markarbejderbefolkning har i Reglen faste Arbejdsherrer, som den nødvendig forlader, fordi den véd, at den hos dem er sikker paa Arbejde det ene Aar med det andet, saa længe den ikke selv bryder Overenskomsten. Disse Mennesker ere ogsaa af Naturen lidet tilbøjelige til at paatage sig et nyt

Slags Arbejde, hvad de jo maatte, dersom de skulde tjene deres Brød som f. Ex. Haandlangere ved Bygningsarbejder, ikke at tale om, at den solide Markarbejder, navnlig hvis han er Husmand, vilde anse sig for degraderet ved at paatage sig Haandlangerarbejde eller Lignende snart for en, snart for en anden Arbejdsherre. De ere desuden af Naturen forsigtige, og Instinktet siger dem, at denne gyldne Tid ikke kan vare. Men ogsaa Landsognene have et stedse stigende Antal Mennesker, der leve af tilfældigt Arbejde. Disse ere vante til idelig at skifte baade Arbejde og Arbejdsherre, og deres eneste Rettesnor er den højeste Dagløn. Den ene Dag slaa de Sten paa Landevejen, den næste forrette de Høstarbejde, som de maaske forlade for at forrette Haandlangerarbejde for en Murer. De vandre ogsaa lettere fra Sogn til Sogn og fra Landsogn til Kjøbstad, fordi de ikke besidde enten Hus eller Jord. Agerbruget kan naturligvis ikke ganske undvære disse Arbejdere, som hovedsagelig udgjøre den Reserve, hvortil man tyr paa de travle Tider af Aaret. Derfor vil Jordbrugeren heller ikke slippe for at forhøje Daglønnen paa slige Tider, navnlig i Høstens Tid, naar der er Rift om Arbejdere. Forresten maa man hjælpe sig, som man kan. Man maa f. Ex. finde sig i at tage til Takke med Arbejdere, som man ellers vrager, og med unge, halvvoxne Mennesker og betale dem som solide Arbejdere og voxne Mænd. Man maa tage Alt med. Disse gyldne Tider ere sjelden gunstige for Samfundet i det Hele; mindst ere de det for den egentlige Arbejdsklasse, af hvilke Mange fristes over Evne. Navnlig blandt de Unge og Yngre er der altfor Mange, som blive ør i Hovedet og mene, at denne Tilstand vil vedvare for bestandigt, og at der for Fremtiden altid vil være fuldt op af lige saa godt betalt

Arbejde. Hvorfor skulle vi vente, sige de, hvorfor kunne vi ikke gifte os, vi tjene jo saa godt. Og saa gifte de sig. En slig saakaldet gylden Tid foranlediger altid en stor Mængde ubetænksomme Ægteskaber og kaster paa den Maade en svær Byrde over paa Fremtiden. Det er slige krampagtig overspændte Tider, som bebyrde Samfundet med en Arbejdskraft, der overstiger dets jævne, naturlige Behov. Men hvorom Alting er, Ingen tør benægte, at disse voldsomme Overspændelser af Krediten og Arbejdskraften her i Landet kun ere blevne mulige i et saadant Omfang ved de pludselige og vældige Ejendomsoverdragelser, som ere gaaede for sig i alle Landsognene og som ikke kunde gaa for sig med den Pludselighed og i den uhyre Udstrækning uden en tilsvarende Udstykning af Jorden. Denne Udstykning forøger ikke alene ikke Landets Kapitalkraft, tvært imod kræver den ikke ubetydelige Kapitaler til Omlægning af Jorden og Opførelsen af en Mængde ny Bygninger. Paa samme Tid som den binder en betydelig Kapitalmasse til et uproduktivt Foretagende — thi i og for sig forøger Jordens Udstykning ikke dens produktive Evne — forøger den Arbejdskraften ud over Landets sunde Behov. Dette Overskud bliver byrdefuldere i samme Grad, som det ikke er fremkaldt ved en kraftig Industris stigende Krav. Da indtræffer der noget Bagvendt — et Hysteron-Proteron — i Samfundslivet, idet det er Arbejdskraftens Forøgelse, der kræver Anvendelse og Kapital, ikke Kapitalforøgelse, der kræver flere Arbejdere. Men, vil man indvende, Ingen kan lukke Øjnene for den uhyre Formuesforøgelse, der har fundet Sted her i Landet i en lang Aarrække. Det var sørgelig Andet, end at gode Aar og i det Hele fredelige Forhold skulde forøge Folkets Formue; men lige-

fuldt turde det dog ogsaa være vist, at vi ere altfor tilbøjelige til at overvurdere denne Formuesforøgelse, idet vi som Hovedmaalestok sætte Landets Udførsel og Indførsel, en Maalestok, der maa bruges med megen Varsomhed. Den egentlige store og temmelig pludselige Formuesforøgelse fandt Sted for en 20—30 Aar siden, da Landets Hovedproduktion ved de mange ny Kommunikationsmidler og ved Handelens Opsving kom med paa Verdensmarkedet og fik Verdensmarkedets Pris, hvad naturligvis ogsaa maatte have en Forbedring og en Forøgelse af Produktionen til Følge. Et sligt Spring gjøre vi ikke saa snart igjen, og hvorvel baade Forøgelse og Forbedring af vor Hovedproduktion dels har fundet Sted, dels endnu kan og vil finde Sted i mange Retninger, saa maa det dog heller ikke glemmes, at den store Masse af vore Jordbrugere have været mere tilbøjelige til at tage af Jorden end til at give den et passende Vederlag herfor. Ved Mergling og Dræning have vi med Omhu søgt efter den sidste Kraft i Jorden og fundet den, men det ligger nær at antage, at Jorden i en ikke meget fjern Fremtid vil kræve et uhyre Kapitaludlæg, hvis ikke dens Produktionsevne mærkelig skal aftage.

Der er ogsaa en Hovedgrund til, at vor Tid, sammenlignet med Fortiden, synes rigere, end den virkelig er. Tidligere havde Administrationen som bekjendt det saakaldte Skuffesystem, det vil sige, de forskjellige Grene af Administrationen havde i mange Tilfælde separate Fonds, hvoraf naturligvis fulgte, at en enkelt Gren kunde være i Forlegenhed, uagtet de fleste Fonds vare vel forsynede med Penge. Paa Statens Omraade er et saadant System ganske vist forkasteligt. Paa et mere naivt Samfundsstandpunkt træffes noget Lignende i det private Liv. De

Fleste gjemme deres Penge, som det hedder, paa Kiste-bunden, hvad navnlig gjælder om Bondestanden, som i mange Tilfælde hverken er at formaa til at købe rentebærende Papirer eller indsætte Pengene i Sparekasser eller lignende Instituter. Under saadanne Forhold véd Ingen, hvad Samfundet raader over af Kapitalformue, ikke at tale om, at en slig Fremgangsmaade er forbunden med stort Tab, og at den er til Hinder for en hurtigere Samfundsudvikling, navnlig paa det økonomiske Omraade. Men paa den anden Side følger det ogsaa af sig selv, at Samfundet, saa længe det indtager dette naive Standpunkt, aldrig er udsat for voldsomme økonomiske Rystelser. Disse ramme da direkte i Reglen ikkun den egentlige Handelsstand og dens Pengeinstituter, medens Folkets store Masse hovedsagelig staar uberørt heraf, undtagen for saa vidt en Del Produkter for en Tid synke i Pris. I denne Tilstand bevæger Samfundet sig langsomt, men forholdsvis sikkert. Men alt eftersom Samfundets økonomiske Sans udvikler sig, erkjender man det Ufornuftige heri, og lidt efter lidt kommer først en Enkelt, saa Flere og Flere og tilsidst Alle frem med deres gjemte Penge og anbringe dem i Værdipapirer, Sparekasser eller lignende Instituter, der svare en passende Rente. Pengene ophobe sig nu hurtigt i slige Instituter, og den mere Kortsynede er tilbøjelig til heri at se en pludselig og almindelig Formuesforøgelse, medens det i Virkeligheden i det Mindste i en længere Aarrække kun er de gjemte Penge, der komme frem. Tilstrømningen bliver stærkere og stærkere, og den ene Sparekasse og Bank rejser sig efter den anden. Ved saaledes at samle sin Kapitalformue i enkelte Pengeinstituter, som naturligvis ere nødte til at gjøre de indsatte Penge frugtbringende, kan Sam-

fundet arbejde med en hidtil ukjendt Kraft, og der lader sig nu gennemføre almenyttige Foretagender af saa vældige Dimensioner, som tidligere Ingen i sine vildeste Drømme havde Forestilling om. Samfundet bliver derved i Stand til at bruge og benytte alle sine Kapitaler, og, hvad der har nok saa meget at sige, det bliver ogsaa i Stand til at benytte megen personlig Dygtighed, som under de ældre Forhold ikke kunde komme til Anvendelse, fordi Pengemidlerne savnedes. Samfundet benytter alle sine Kræfter og skrider derfor frem med en hidtil ukjendt Hurtighed. Men Samfundet udsættes ogsaa herved for hidtil ukjendte Farer. Bestyres ikke disse store Pengeinstituter, Aktieforetagender o. Lign. med behørig Forsigtighed, Fremsynethed og fremfor Alt Redelighed, anlægges ikke disse Kæmpeforetagender efter en forstandig, paa de virkelig tilstedeværende Pengemidler beregnet Plan, kort sagt, forvaltes ikke denne Samfundets Reservekapital med Redelighed og Forstand, kan ikke alene denne Kapital blive sat til, men i Stedet for Kapital har man paa draget Samfundet svære Forpligtelser i Skikkelse af fuldendte, halvfuldendte og paabegyndte Foretagender, som vare og ere langt over Samfundets Kræfter at holde gaaende eller at fuldende. Pengene ere ganske vist ikke helt forsvundne; men dels ere de gaaede over paa Hænder, som strengt taget ikke vare berettigede til dem, da deres eneste Adkomst er en heldig Svindel, dels ere uendelig mange Smaasummer for en kortere eller længere Tid atter skjulte. Samfundet, som imidlertid har vænnet sig til det flotte Liv og har faaet kostbare Vaner, maa nu fra Øverst til Nederst til at indskrænke sig. Hvad der saaledes hænder Samfundet i sin Helhed, er jo ikke Andet, end hvad man kan iagttage, naar den enkelte Mand har

indladt sig paa Foretagender og Forpligtelser, der ere langt ud over hans virkelige Pengekræfter. Saa længe Fordringerne ikke indløbe, gaar det godt nok. Kunde han faa Lov til i Ro at fuldende sit Foretagende, vilde det maaske nogenlunde svare Regning, endskjønt der hører meget til at slige Foretagender, baserede paa en altfor udstrakt Kredit og beregnede paa en ukjendt Fremtid, skulle kunne svare Regning. Der kommer imidlertid altid en Tid, belejlig eller ubelejlig, da Fordringerne indløbe. En Tid lang kan det maaske lykkes ham at faa Vexler fornyede og faa anden Slags Henstand, det vil sige dække gammel Gjæld med ny og endnu kostbarere Gjæld; men ogsaa den Tid faar Ende, og Ødelæggelsen er der.

En stor, maaske den største, Ulykke er det, at en meningsløs Luxus altid griber om sig i en utrolig Grad under slige Forhold. Fra oven af forplanter Smitten sig nedad, og en urimelig Flothed gjør sig ogsaa gjældende i de lavere Klasser. De mindre Haandværkere, det vil sige alle dem, der ikke selv for egen Regning tage Del i de store Foretagender, saa vel som Daglejere, Smaa-handlende og Værtshusholdere tjene i Reglen godt i en slig Periode, især imod dens Slutning, naar Byggeraseriet rigtig begynder. De tjene uden Sammenligning godt; men deres Forbrug stiger lige saa hurtig, stundom endnu hurtigere end Indtægterne. Hertil kommer, at mange unge Mennesker, som under almindelige Forhold ikke vilde tænke paa at gifte sig, af de gode Tider lade sig lokke til at indgaa Ægteskab. Den gode Tid bliver saaledes ikke benyttet til at lægge hen, samle og spare, og naar saa Slaget kommer, staar den store Masse mere forarmet end nogensinde. Den har flere Munde at føde;

den har kostbarere Vaner, og i Forhold til det Arbejde, der bydes, ere de nu mange for mange derom.

Man er derfor fuldt berettiget til at spørge, om Samfundet ikke var vel tjent med at bevæge sig lidt langsommere, men saa meget desto sikrere, i Stedet for som nu af Spekulationssygen at lade sig drive frem med en Jærnbanfart, der altid truer med en Katastrofe, og som, selv naar det gaar mest glimrende, demoraliserer Samfundet ved at række Palmen til den heldigste Spiller og gjøre Guldkalven til den eneste Guddom, medens Kundskab, Dannelse, Stræbsomhed og Arbejdsomhed agtes ringe, naar Besidderen ikke tillige er heldig Spiller. Derom er der vel heller ikke to Meninger. Men hvorledes lader dette samvittighedsløse Spil, denne hensynsløse Svindel sig begrænse uden tillige at kvæle al sund Foretagelses-aand? Det er vanskeligt, men ikke umuligt, og ikke saa lidet lader sig fra Lovgivningens Side gjøre for at bekæmpe navnlig Aktiesvindelen og holde den indenfor rimelige Grænser. Ganske lader Ondet sig ikke bekæmpe; thi, som det for nylig er sagt ved en lignende Lejlighed, mod Dumheden kæmpe selv Guderne forgjæves, og den store Mængdes blinde Vindesygge er Svindelens bedste Hjælper.

Man kunde maaske mene, at vi her have tilladt os en utilladelig Digression, da denne usunde Spekulation ikke vedkommer Landbrugere eller Markarbejdere. Der er imidlertid en Solidaritet imellem Kjøbstad og Land, imellem Landbrug og Industri, imellem Arbejderne paa Landet og Arbejderne i Kjøbstaden, som man vilde gjøre ilde ved at underkjennde. Hvad der lammer det egentlige Kjøbstadliv, vil ogsaa mere eller mindre udøve en lam-mende Virkning paa Landbruget. Ogsaa blandt Land-

brugerne er der altfor Mange, som en lammet eller standset Kredit vilde ramme haardt. Overalt, ogsaa i Danmark, skal Kjøbstaden med dens Industri og Handel være Marked for det Overskud af raa Arbejdskraft, som under sunde Forhold altid vil tiltage, men som under Landets nuværende Forhold vil voxe stærkere, end ønskeligt er. Lukkes dette Arbejdsmarked i kortere eller længere Tid, vil det føles som et svært Tryk i ethvert Sogn paa Landet; thi Intet er føleligere og mere demoraliserende end at have en Arbejderbefolkning, som ikke lader sig beskæftige.

Hvorledes er nu den egentlige Markarbejders Stilling i Nutiden, og hvorledes vil den blive i den nærmeste Fremtid? Vi tale her om den egentlige besiddelsesløse Indsidder og jordløse Husmand, som under alle Omstændigheder ville være henviste til at søge deres Erhverv ved Daglejerarbejde; thi det er i Virkeligheden en Anomali, naar Husmanden med flere Tønder Land Jord skal gaa Daglejeren i Vejen.

Den, der blot spørger om, hvorvidt vore Daglejere paa Landet savne de første Livsbetingelser, nemlig Tag over Hovedet, Føde, Klæder og Varme om Vinteren, kan man snart berolige. Egentlig Sult og anden saadan Nød lide vore Arbejdere ikke, ihvorvel det kan være usselt nok hos mange af dem. Men dels er det da ikke nok, at en Arbejderklasse ikke ligefrem sulter og lider Nød, dels er det ikke uvæsentligt, om Maaden hvorpaa han faar sit Underhold er tilfredsstillende eller ej. At Markarbejderen kan fordre en lille Smule mere, end hvad netop er nødvendig til at holde Livet i ham og hans Familie, derom kunne vi vel nok blive enige. Paa den anden Side er det heller ikke ganske tilfredsstillende, at

erfare, at en uforholdsmæssig Del af vor Arbejderbefolkning kun ved offentlig eller privat A.misse er i Stand til at holde Livet i sig og sine.

Man maa i dette vigtige Spørgsmaal vel vogte sig for at tilsløre de virkelige Forhold, og, naar og hvor man finder Fejl og Misgreb, for at lægge Skylden paa de urette Skuldre; thi i begge Tilfælde vil man derved berøve sig Midlerne til at afhjælpe Ondet. Begge Fejl ere begaaede, uden at det tør siges, at Vedkommende med sin Fremstilling har tilsigtet Andet end det, som godt og hæderligt var.

Man hører ikke saa sjelden store Landejendomsbeddere, som selv beskjæftige mange Arbejdere, udtale sig misbilligende om de Klager, der nu ere saa almindelige. De vide maaske, at de selv have gjort Alt, hvad der staar i deres Magt for at skaffe deres egne Arbejdere en god Stilling, og at disse Bestræbelser ere blevne kronede med Held. Men herfra ere de ikke berettigede til at slutte, at Markarbejderens Stilling i det Hele og overalt er god. Det er denne Paastand, de hyppig fremkomme med, og det er i denne Retning, de fejle.

Mange, der ubetinget paastaa, at Markarbejderens Stilling overalt er slet, lægge den hele Skyld herfor paa Arbejdsherrerne. Dels er Paastanden falsk, thi en ikke ringe Del af vore Markarbejdere kunne, naar de selv ville det, leve et temmelig ubekymret Liv, dels er Skylden ikke Arbejdsherrernes alene, naar Markarbejderen har det usselt; Forholdene, saaledes som de i Tidernes Løb have udviklet sig, have nok saa megen Del heri, og over disse Forhold ere Arbejdsgiverne ikke enkeltvis Herrer.

Den Fremstilling af vore Markarbejdes Stilling, som Hr. Falbe Hansen i sin Tid gav i Ugeskrift for Land-

mænd hører man jævnlig snart bestridt, snart bekræftet. I det Hele og Store har i vore Tanker nævnte Forfatter vistnok truffet det Rette. Hvad den store Masse af vore Markarbejdere angaar, da er Daglønnen sikkert angivet saa rigtig, som den lader sig angive. At enkelte Arbejdere paa større og mindre Gaarde have det langt bedre, og at den store Masse Arbejdere overhovedet ikke lide den Nød, man efter de givne Oplysninger nødvendigvis maatte formode, rokker ingenlunde disse Angivelsers Rigtighed. Vist er det i alle Tilfælde, at den almindelige Vinterdagløn næppe i de rigeste Amter overstiger 24 Sk., medens den i de fattigere synker til 16 Sk. og derunder foruden Kosten. Kun undtagelsesvis naar Sommerdaglønnen 40 Sk. foruden Kosten, medens den hyppig er langt lavere. For den ugifte Arbejder er denne Dagløn tilstrækkelig; men hvorledes er det mulig at huse, føde, klæde o. s. v. en Familie paa 3—4—5 Mennesker med en Vinterdagløn af 16—24 Sk.? Der er ganske vist en betydelig Forskjel mellem de Krav, de forskjellige Egnes Befolkninger stille til, hvad der forstaas ved Livets Fornødenheder. Det er hverken en hel eller en halv Menneskealder siden, at der vare mange Egne i Jylland, hvor den arbejdende Klasse ansaa det for et godt Aar, naar den havde tilstrækkelig af det tørre Brød, og meget hyppig maatte indskrænke sit Brødforbrug og erstatte det med Byggrød eller Kartoffler. Det beror vistnok paa en Vildfarelse, naar man anbefaler Daglejeren en varm Middagsmad i Steden for tørt Brød og Kaffe. Den eneste Middagsmad, Daglejeren kan have for samme Pris som det tørre Brød og en Skaal af det tynde Stof, der af ham benævnes Kaffe, er Bygvandgrød; thi nu til Dags er den store Daglejerbefolkning for en meget stor Del udelukket

fra Nydelsen af Mælk, i det Mindste om Vinteren. Dag-lejeren foretrækker med Rette det tørre Brød med den tynde varme Kaffe, meget ofte baade uden Sukker og Mælk, for en Portion Vandgrød; thi Melet i Skikkelse af bagt Brød er nok saa nærende som kogt Mel eller kogte Gryn. Udtrykket «det daglige Brød» er ingenlunde en blot figurlig Talemaade; for den naturlige Gane er Brødet det eneste Fødemiddel, man ikke bliver kjed af. Saaledes har det været og saaledes vil det sandsynligvis vedblive at være til Dagenes Ende. Nu til Dags er man paa Veje til at drive et Slags Afguderi med den animalske Kost og lægge en Vægt paa dens Nødvendighed, som næppe er ganske begrundet. Forfatteren har ogsaa her i Landet set Befolkninger, som næsten udelukkende have været henviste til Brød og anden Plantekost og som have været fuld saa kraftige og sunde, som andre Befolkninger, der jævnlig nøde animalsk Kost. Faa Arbejdere nyde saa megen animalsk Kost som de engelske, og faa saa lidt som de irske, og dog synes Kjertelsygdome og andre hermed beslægtede Ernæringssygdomme at være nok saa hyppige blandt de engelske som blandt de irske Arbejdere. Selv om man vil søge Aarsagen hertil i Raceforskjellen imellem Angelsaxer og Kelter, saa kan man henvise til den tyske Arbejder, og til Dels til den svenske Arbejder, der i Sammenligning med den engelske og danske Arbejder kun nyder meget lidt animalsk Kost.

Hvorom Alting er, en større Familie lader sig ikke engang brødføde med en Dagløn af fra 16 til 24 Sk. Men, vil man spørge, hvorfor netop holde sig til disse 16—24 Sk., naar dog den virkelige Dagløn er 40 til 64 Sk., naar Arbejdsherren ikke leverer Kosten? Fordi den store Masse Arbejdsherrer — Bønderne — foretrække

at give den halve Dagløn i Kost, den anden Halvdel i Penge. At denne Lønningsmaade i alle Henseender er forkastelig, naar Daglejeren er en gift Mand, derom kan der vel næppe være to Meninger. Naar et eneste Lem af Familien skal fortære Halvdelen af Lønnen og ikke kan gjøre det med mindre, hvorledes kan man da forlange, at den øvrige Trefjerdedel eller Firefemtedel af Familien skal kunne leve af den anden Halvdel af Lønnen? Imidlertid foretrækker Bonden denne Lønningsmaade, og desto værre synes ogsaa vore Markarbejdere at være tilfredse med den, men dog rimeligvis af en anden Grund.

Men naar det bevislig er umulig at føde 3—4 Mennesker med 16—24 Sk. om Dagen, hvorledes lever da den store Mængde af Indsieder- og Husmandsfamilier. De hverken sulte eller lide anden Nød, og dog kunne de bevislig ikke leve af den Dagløn de erholde — hvorledes hænger det sammen? De faa, hvad de trænge til; men Maaden, hvorpaa de faa det, er ikke heldig. Vi træffe her paa et Forhold, som ikke, i det Mindste ikke saa udviklet, er at gjenfinde i noget andet Land. Vore Bønder foretrække at betale en Del af Daglønnen dels ved frivillige Gaver, dels igjennem Fattigvæsenet. Naar vi sige, at de foretrække denne Lønningsmaade, saa maa det ikke forstaas, som vi mente, at de i alle Tilfælde vælge den med fuld Bevidsthed; thi det er næppe Tilfældet. Deres Færd tager sig ud som om de ræsonerede saaledes: en Daglejers Arbejde bliver hverken mere eller bedre, fordi han gifter sig, selvfølgelig kunne vi heller ikke betale det højere. Gifter Arbejderen sig, og kan han saa ikke leve af sin Dagløn, maa det være hans Sag, ikke vor. Vi forhøje ikke Daglønnen; hvad han og hans Familie trænge til, maa han se at skaffe sig, dels igjennem

Barmhjertigheden, dels igjennem Fattigvæsenet. Bonden ræsonerer ikke saaledes, men det ser ud, som om han ræsonerede saaledes, og ved sin Handlemaade er han Skyld i, at en stor Del af Daglejerens Familieunderhold, i Stedet for at udredes af Daglønnen, udredes ved privat og offentlig Fattighjælp. Nødig vilde vi fæste Lid til dem, som mene, at i det Mindste mange Gaardmænd holde fast paa denne Fremgangsmaade for at have et fastere Hold paa Arbejdsklassen igjennem Fattigvæsenet. Naar Amsraadskredsene Sognekommuner under vore i det Hele saa gunstige Forhold og i saa gode Aar som disse udrede saa uhyre Summer til Fattigvæsenet, som Tilfældet er, saa er Grunden den, at vi under denne Udgiftspost maa søge en Del af den Arbejderen tilkommende Dagløn. I 1868 var den samlede Udgift 1,982,159 Rdl., 1869 var den 2,139,851 Rdl. og 1870 — 1,959,479 Rdl., i Gjennemsnit altsaa 2,027,159 Rdl. 1861 var den 1,160,400 Rdl. Paa anden Maade bliver en saa uhyre Fattigudgift uforklarlig under de nuværende Forhold. En usædvanlig talrig Børneflokk vil jo vel i alle Samfundsklasser tynges svært paa Forsørgeren, naar han er henvist til at leve af sit eget Arbejde og den Løn, han erholder herfor; men saaledes som Forholdet nu har udviklet sig paa Landet, hører det til det ganske Almindelige, at Daglejere med et Par Børn henvende sig til Fattigvæsenet, og det bliver Dag for Dag vanskeligere for Fattigbestyrelserne at afvise disse idelige Krav. Selv den kortvarigste Sygdom, der undertiden oven i Kjøbet er fingeret, giver jo en Adkomst; det Samme gjælder om Barselseng, Dødsfald, Konfirmation, kort enhver Begivenhed i Daglejerens Familieliv, der i mindste Maade afviger fra det Sædvanlige. Men falder der saaledes en overordentlig stor Del af den arbejdsføre

Daglejers Familieforsørgelse paa Fattigvæsenet, saa har den gamle og den svagelige Daglejer en selvskreven Ret til Fattigvæsenets Hjælp. Det falder saaledes af sig selv, at Daglejeren, der er for svag til at arbejde, hvad enten Aarsagen er Sygdom eller Alderdom, strax gaar ind under Fattigvæsenet for Resten af sit Liv. Man maa ikke tro, at dette kun gjælder om den egentlige besiddelsesløse Indsidderklasser; man finder mellem disse gamle Fattiglemmer ogsaa Folk, som have haft Hus og Jord, men som have maattet afstaa deres Besiddelse til Børn eller Svigerbørn. De Gamle maa jo vige Pladsen for de Unge, hedder det, og i alle Tilfælde holde de Unge saa fast ved denne Maxime, at det som oftest lykkes dem at skyde de Gamle ud af Reden. De Gamle gaa saa paa Aftægt hos de Unge, det vil i en Husmandsfamilie sige, de faa Husly og lidt Pasning og Pleje, men denne sidste ydes ofte saa vrangvillig, at de Gamle helst hjælpe sig selv saa yderlig de kunne og stundom leve i en stadig Skræk og Rædsel for deres egne Børn eller Svigerbørn. Alt, hvad de forøvrigt trænge til, det vil sige det egentlige Underhold, maa Fattigvæsenet udrede. Et mere unaturligt Forhold er vel ikke let at opvise.

Men det offentlige Fattigvæsen er dog ikke ene om at udrede, hvad der mangler i Daglønnens Tilstrækkelighed. Den private Godgjørenhed maa ogsaa yde og yder i Virkeligheden et meget rundeligt Bidrag i hvad ikke kan kaldes Andet end Almisse. Den, der har opholdt sig noget i Bøndergaarde, vil have haft rig Lejlighed til at iagttage dette. Der kommer f. Ex. et Par fattige Børn. De træde ind i Stuen eller Kjøkkenet, sige ikke Noget, men stille sig op indenfor Døren. Husmoderen siger heller ikke Noget, men gaar hen til Bordet, trækker

Skuffen ud, tager Brødet frem og afskjærer et Par tomme-tykke Kiler — Stumper, som de kaldes —, som hun derefter rækker Børnene uden et Ord, og Børnene fjerne sig i Reglen ogsaa lige saa tavse, som de kom. Lidt efter kommer maaske et Par andre Børn, som paa lignende Maade faa deres Stumper, eller de medbringe en Krukke, som de faa fyldt med Mælk. Af den Slags Besøg modtager en Bondegaard talrige, og hvad der paa den Maade udgives er meget betydeligt. Der ydes naturligvis paa mange andre Maader. I Sygdom sendes Mad, gammelt Linned o. s. v. De aflagte Klæder gaa samme Vej. Derimod er Bonden ikke meget tilbøjelig til at yde Kjørsler, Pløjning eller andet lignende Hestearbejde uden Vederlag. For det maa Husmand og Indsiddere betale, undertiden endogsaa temmelig dyrt. Vilde man ansætte i Penge, hvad der saaledes ydes af Gaardmændene som Almisse, saa vilde man ganske sikkert ogsaa paa denne Vis naa op til mindst et Par Millioner.

Men naar nu Arbejderen og hans Familie faar, hvad der tilkommer ham, og ikke i nogen særlig Grad er misfornøjet med Maaden, hvorpaa han faar det, hvad Skade er der saa sket? Den Skade, der herved sker og daglig sker, er baade uhyre i Omfang og ødelæggende i sin Følge.

Hvad er Daglønnen paa Landet? Ja, dette for enhver dygtig Husbond og for al sund Økonomi saa vigtige Spørgsmaal, kan Ingen besvare med blot tilnærmelsesvis Nøjagtighed. Paa de store Gaarde betales der paa én Maade, af Bønderne paa en anden, og for begges Vedkommende maa der tillægges en betydelig Del, hvis Størrelse imidlertid Ingen er i Stand til at angive. Hvad Markarbejdet og dets Udbytte har kostet er det for den

Enkelte umuligt at opgive; thi ved denne kommunistiske Lønningsmaade igjennem offentlig og privat Fattighjælp, betaler den ene Arbejdsherre ofte for en Del af den andens Arbejde.

Denne Fremgangsmaade er i Virkeligheden kommunistisk i sit egentlige Væsen. Naar det er givet — og Ingen skal kunne nægte det — at en meget betydelig Del af Arbejdslønnen erlægges i Skikkelse af offentlig og privat Fattighjælp, saa følger det af sig selv, at den enkelte Arbejdsherre kommer til at betale ikke i Forhold til det Arbejde, han har faat udført, men i Forhold til hans Hartkorn eller hans Hjertelag. Men dels staar Arbejdet ingeniunde altid i direkte Forhold til Hartkornet og endnu mindre til Hjertelaget, dels kan jo Arbejdet for den Enkeltes Vedkommende være udført uden Hjælp af Daglejere. Paa de store Gaarde, som i Reglen altid betale Daglønningen helt ud i Penge, vil der altid falde en uforholdsmæssig Del af Fattighyrden; men Byrden vil ogsaa falde ubilligt paa enkelte Bøndergaarde. Tag f. Ex to Bøndergaarde af samme Størrelse, der drives lige forsvarlig. Paa den ene af Gaardene ses aldrig en Daglejer, fordi et Par kraftige Sønner og Døttre er mer end tilstrækkeligt til at udføre ikke blot det Arbejde, som i Reglen udføres af Daglejere, men ogsaa den største Del af det, som ellers udføres af Tyendet. Paa den anden Gaard er der ingen Børn eller i det Mindste ingen voxne Børn, eller ogsaa ere Børnene for fine til at tage ordentlig fat, og der maa alt Arbejde udføres af Daglejere og et forholdsvis stort Tyendehold. Er det da ikke ubilligt, at den, der slet ikke bruger fremmed Hjælp, skal bidrage lige saa meget som den anden til den Del af Lønnen,

som udredes ved Hjælp af offentlig og privat Understøttelse! Det er sandelig Kommunisme.

Denne ubillige Fordeling af Fattigbyrden er imidlertid den uvæsentligste Del af Ondet, ihvorvel den er betænkkelig nok. Langt værre er det, at denne Anvisning paa Fattigvæsenet, hvormed en saa betydelig Del af Arbejdslønnen betales, demoraliserer Daglejerklassen i en utrolig Grad, og denne Demoralisation tiltager Dag for Dag. Denne Fremgangsmaade gjør Daglejeren til en slet Familiefader, til en slet Økonom og til en slap og ligegyldig Arbejder. Indsidderen eller Husmanden, der faar sin rigelige Kost hos Gaardmanden og for den erlægger sin halve eller henved sin halve Dagløn, maa allerede i en betydelig Grad have sløvet sin Familiekjærlighed og sin Samvittighed i det Hele, naar han kan berolige sig ved at sige sig selv og Andre: jeg maa have min gode solide Kost, ellers kan jeg jo ikke arbejde ordentlig, og dermed er Kone og Børn dog ikke tjente; 20 Sk. forslaar jo vel ikke engang til Sulteføden for 3—4 Mennesker, men naar det piner alt for haardt, saa hjælper nok Naboerne; ellers maa Fattigvæsenet tage sig deraf — min gode Kost maa jeg have. Medens han som sagt faar sin gode Kost, løbe hans Børn om med Tiggerposen hos Naboerne, og naar saa disse blive kjede af det altfor stærke Overhæng, ja saa maa Fattigvæsenet træde til. Det er ingenlunde de dygtigste Arbejdere, der spise mest, og med en noget mindre rigelig Kost vilde vore Daglejere kunne arbejde mere og raskere. Mange æde saa meget, at de blive baade for tunge og for sløve til at arbejde godt. — Det er den samme Anvisning paa Fattigvæsenet, som har berøvet mange Arbejdere den sidste Gnist af borgerlig Selvfølelse og det sidste Gran af økonomisk Sans og For-

synlighed. Den Ene ser den Anden faa Hjælp, og det gjentager sig saa stadig og saa hyppig, at denne Understøttelse betragtes som Noget, der er ganske i sin Orden. Nogen Følelse af Skamfuldhed eller Undseelse ved at begjære denne Hjælp, hører nu til det Ualmindelige. Man fordrer Hjælpen som en Ret, som Noget, der lovlige kommer En. Og jo Flere, der faa denne Understøttelse, desto Flere begjære den og faa den. Og de, der begjære Understøttelsen, vide alt for vel, at denne Begjærings Berettigelse og Gyldighed er meget vanskelig at bestride, naar de blot bære sig klogt ad. De behøve jo blot at sige, at de ikke have Noget, at de savne Alt, og det vil man snart kunne sige med fuld Sandhed, naar man blot bruger, hvad man faar, saa hurtig som mulig. Om Daglønnen har været god eller slet, kan der jo i Reglen ikke blive Tale, naar den Kjendsgjærning, at de Intet have, og at de ville komme til at lide Nød, hvis man ikke hjælper dem, er til Stede. Hvorfor skulde Daglejeren spare og holde til Raade? Han véd jo, at han tilsidst faar, hvad han trænger til, naar han blot holder ud. ~~Hvorfor skulde han lægge Noget hen til Alderdommen~~ eller for at have Noget i Tilfælde af Sygdom, Arbejdsløshed o. s. v. Er han eller Hans syge, saa koster det jo kun at henvende sig til det nærmeste Sogneraadsmlem, saa faar man baade Læge og Medicin og dertil en Pengeunderstøttelse; hvorfor skulde man saa gaa ind i en Sygekasse? Bliver man for gammel til at arbejde, saa skal jo Sognet føde, klæde og huse En. Medens den samvittighedsfulde Arbejder og Familiefader under andre Forhold har en sand Rædsel for at blive betragtet som aflægs og uskikket til sit Arbejde paa Grund af Alder, er det blandt vore Daglejere ganske almindeligt at gjøre sig

gammel før Tiden. De klage og klynke saa længe og forsømme deres Arbejde saa hyppig, at den, som de betragte som deres egentlige Arbejdsherre, bliver kjed af dem og skiller sig af med dem; men, for ikke at komme i slet Omtale, tillige sørger for at skaffe dem Hjælp af det offentlige Fattigvæsen. Hvorfor skulde man opsætte at gifte sig til man har sparet Noget sammen? Gider man ikke arbejde, og kan man derfor ikke føde Kone og Børn, saa skal Sognet. Det bliver derfor mere og mere almindeligt at gifte sig i en altfor umoden Alder, inden Legemets og Sjælens Kræfter ere tilstrækkelig udviklede. Det er derfor ikke til at undre sig over, at slige unge Ægtefolk meget hurtig give tabt og lade Hovederne synke.

Og denne fordømmelige Lønningsmaade holder man lige fast ved fra begge Sider; Gaardmanden, fordi han i Dagløn betaler færre rede Penge, og Daglejeren, fordi han derved har et Hold paa offentlig og privat Understøttelse, som han ikke vilde have, dersom han fik hele sin Dagløn udbetalt i rede Penge. Gaardmanden narrer aabenbart sig selv; thi han kunde ganske vist forhøje Daglønnen ikke ubetydelig og betale den helt ud i klingende Mønt uden dog at svare den Sum, som han nu udreder paa forskjellig Maade. Daglejerklassen faar i sin Helhed selvfølgelig, mere end der tilkommer den og end den ellers vilde faa, naar den ikke saaledes stod med den ene Fod i Fattigvæsenet; men det er dens slettere Elementer, dette Overskud kommer til Gode, og for dette Gode betaler man med en betydelig moralsk og borgerlig Fornedrelse. Mon da nogen af Parterne staar sig ved Handelen? Nej, begge Parter tabe, og Samfundet i sin Helhed taber og gaar tilbage.
